COMMENTARII

ET

ANNOTATIONES

IN

SUŚRUTAE ÁYURVÉDAM.

A

Francisco Hessler,

Philos. et Medic. Doctore, Medico publice constituto et Academiae Literarum et Scientiarum Regiae Boicae, quae Monachii est, Socio.

Fasciculus prior,

continens Suśrutae aetatem et medicinae systema.

ERLANGAE apud FERDINANDUM ENKE.

MDCCCLII.

PRAEFATIO.

Cum interpretari inciperem Suśrutae Áyurvédam, multis mihi cum rebus non satis adhuc explicatis esse contendendum, mox luce clarius est factum. Quantas enim in difficultates delabitur primus antiquissimi Sanscriti archetypi interpres, non incredibile est illis, qui aliquando studium operamque in tali re collocaverint. Res enim ibi a nostra consuetudine memoriaque remotissimae nobis quodammodo quasi volant obviae. Nam nostra omnis medicina a graecis aut directe ad nos est delata, aut saltem graecis ex fontibus emanavit; hic vero Áyurvédas omnino separatam et ex notis doctrinis non

pendentem habet originem, id quod primo interpreti multum affert difficultatis laborisque.

Quae res cum ita se habent, Viri Celeberrimi, delictis meis veniam non impudenter peditam dabitis!

Commentarios et annotationes in Suśrutae Áyurvédam tribus fasciculis editurus sum, quorum hic prior agit de Suśrutae aetate ac systemate, qui etiam prout separatum opusculum adhiberi potest; fasciculus secundus continebit notas ad totum Áyurvédam; fasciculus tertius ordine alphabetico omnes Áyurvédae materias indicabit.

Scr. Wemdingae, idibus Juliis, MDCCCLII.

Dr. F. Hessler.

I. Agam primo de Suśrutae aetate.

Suśrutam, filium Viśvámitrae regis, jam heroicis Hindorum temporibus vixisse inter omnes constat. Quum vero tempus heroicum non certis terminis circumscriptum est, immo vero ad perlongum intervallum duravit, quonam tempore Suśrutas vixerit accuratius perscribere nequeo. Incipit enim illud aevum inde ab infinito temporis spatio et usque ad annum circiter millesimum ante Christum natum procedit. Sin forte Suśrutae nomen ultimo etiam heroico saeculo nobis occurreret, ejus antiquitas saltem accederet ad heroes posteriores.

Suśrutas permultis Áyurvédae locis filius Viśvámitrae vocatur; Viśvámitram autem antiquissimo heroum aevo vixisse, multae vetustissimae Hindorum fabulae testantur.

In Rigvédae indice (Anukramani) jam Viśvámitrae mentio facta est, ubi hic ceu auctor omnium hymnorum, qui in libro tertio Rigvédae inveniuntur, memoratur. Praecipue vero Gáyatrí, celebratus ille hymnus, Viśvámitrae revelatus est.

Jam vero Suśrutas ubique D'hanvantaris discipulus appellatur; D'hanvantarem vero tèmpore mythico pernotum fuisse, omnes in eo conveniunt, propterea quod in antiquissimis literarum Sanscritarum monumentis de illo jam mentio incidit. Ex his igitur testimoniis certis gravibusque Suśrutae antiquitas, quae saepius est dubitata, sane intelligi potest. Quibus

ex rebus ad minimum sequitur, Suśrutae nomen apud Hindos floruisse multis jam saeculis ante nostram aeram; quae conclusio certe potest probari.

Praeterea nos haud fugit, Áyurvédam esse partem At'harvavédae integram (Upangam), id quod pervetustam Áyurvédae aetatem certe prodit. Quamquam vero viri quidam, iique perdocti, seriorem At'harvavédae originem volunt, illud tamen non est infitiandum, jam quatuor Védas in Maháb'hárata, poëmate epico antiquissimo, relatos inveniri, ut ex Nala, Maháb'háratae episodio lib. VI. ślok. 9; ex Indralok. lib. IV. ślok. 9; ex Arjunae intinere lib. II. ślok. 18 satis apparet.

Si qui vero mihi occurrunt, quatuor Védis absolutis, non statim Védangam et Upangam in lucem prodiisse, sed haec Védarum membra seriori aevo esse adscribenda, iis respondeo, mihi ad illos refellendos satis esse unicum Maháb'háratae (in Nala, lib. XII. ślok. 17,) locum, ubi relatum legimus: „quatuor singulatím Védae simul cum Angis et Upangis etc.", ex quo certe potest intelligi, tunc temporis jam exstitisse At'harvavédae Upangam. Hunc autem Suśrutae Áyurvédam re vera esse At'harvavédae Upangam, clare elucet ex nostro opere, cap. I, ubi legimus: „Hic revera Áyurvédas est, quod Upangam At'harvavédae etc." Quid distinctius, quid evidentius Áyurvédae simul et Suśrutae vetustatem comprobet? Sed haec et his similia testimonia, quae non sunt poëticae fabulae, si qui non probent, nullam historiae tribuendam esse fidem prae se ferunt.

Quod spectat ad Áyurvédae formam, ea omnino talis est, quae nullum relinquat dubium, quin ille ad sacras Hindorum scripturas sit receptus. In ultimo enim tractatu (Uttaratantra), cap. LXVI. hic Áyurvédas prorsum opus Brâhmicum, et ejus sermo Bráhmicus vocatur, ex quo plane sacra operis origo efficitur. Praeterea totum opus ad Védas pertinet; medicina ibi nondum est segregata a theologia, et omnis ars medendi iisdem sapientibus est mandata, qui divinae religionis rationem colebant. Etsi medicina tantummodo medicis ibi facienda est, at ipsi tamen medici a sacerdotibus electi, inaugurati et in muneris functione custoditi conspiciuntur.

Śivae Dei cultus et nomen, Budd'has et Jinas eorumque disciplinae, in toto Áyurvéda nullibi inveniuntur, id quod maximum adfert argumentum,

cur hoc mere Brahmanicum opus inter priscos Hindorum libros sit numerandum.

Externa atque adeo species, et quasi facies nostri operis, Védis est persimilis, cum ligatum scribendi genus et prosaïcum se invicem excipiunt.

Quod spectat vero ad materiam, in qua totus Áyurvédas versatur, et quam tractat, ea universa est divina et Védantica. Quos enim medicos religiosissime citat Suśrutas, omnes sunt Védantici. Nam commemorat Śaunakam, Krĭtaviryam, Párásaryam, Márkańdéyam, Sub'hútam et Gautamam, quorum vero scripta, si quae forte reliquissent, usque ad nostram aetatem non remanserunt.

De Atréya et Charaka, auctoribus medicis perantiquis, noster nullibi mentionem facit. Cur autem hos praeclaros non commendasset, si ipsos aeque atque illos cognovisset? nimirum quod hi non fuere recepti in sacrorum scriptorum canonem. Si solummodo de una hac re cogitationem susciperem, non possem, quin Suśrutam Charakâ et Atréyâ priorem censerem. Nunc vero Charakas D'hanvantarem, i. e. hunc Suśrutae Áyurvédam memorat, ex quo sane intelligi facile potest, Suśrutam Charakâ esse vetustiorem.

Quantam vero auctoritatem vetustatis Suśrutae Áyurvédas apud priscos Hindos habeat, cernitur praesertim etiam ex eo, quod scriptores medici Hindorum maximam partem illius ordinem materiarumque seriem conservant.

Cum Suśrutae antiquitatem argumentis et rationibus, paucis quidem, sed certis gravibusque, satis, ut opinor, confirmaverim, restat igitur, ut refutem illos, qui forte credant, hunc Áyurvédam esse nihil aliud, nisi thesaurum medicarum scientiarum a multis auctoribus antiquissimis congestarum.

Totus Áyurvédas sistit medicinae systema absolutum, cujus singulae partes valde inter se consentiunt. Posteriores enim loci saepius se referunt ad anteriores, ita, ut totum opus quasi bene fusum exiisse videatur. Nullibi offendimus interpolationem, aliquid demendo, mutando, aut curando; sed opus habemus archetypum, non aliunde expressum, tanquam doctrinam divinitus traditam. —

Jam vero in Áyurvédae limine ipso quisque non mediocris aestimator et judex antiquitatum certe potest videre, quam simplex sit et unum scribendi genus. Unus quasi sonus est totius operis et idem stylus, qui antiquitatis effigiem unicuique non temere contradicenti significat. Haec simplex autem, antiqua genuinaque scribendi ratio locum habere non posset, si multi auctores hoc opus effecissent. —

Ex omnibus hucusque allatis argumentis valde fit probabile, Suśrutae Áyurvédam mille annis ante nostram aeram jam exstitisse; et ad suspicandum adducimur, hoc At'harvavédae Upangam a Vyása ipso in Védarum seriem canonemque esse redactum, ut omnes sacrae scripturae inter se aptae colligataeque videantur.

II. De Suśrutae systemate.

Totus Áyurvédas in sex partes est distributus a Suśruta, quarum prima est de Sútrast'hána (Principiorum medicorum doctrina), secunda de Nidánast'hána (Pathologia), tertia de Śárírast'hána (Somatologia), quarta de Chikitsitast'hána (Therapia), quinta de Kalpast'hána (Antidotorum doctrina) et sexta de Uttaratantra (Ultimo tractatu).

Quoniam autem materiae horum sex librorum sunt valde permixtae, ita, ut saepissime id, quod ad unum librum spectat, in alio occurrat, mihi quidem videtur esse aptius ad id, quod hic quaeri solet, si aliam materiarum seriem sequar, et totum hoc ex inordinato in ordinem adducam.

Omnis ars medica in Áyurvéda omnino quatuor ex rebus constat, ut mihi quidem videtur: ex Aetiologia, Nosologia, Therapia, et ex disciplinis auxiliaribus.

A. De Aetiologia.

Morborum causae remotissimae sunt quinque naturae elementa, aether, aër, ignis, aqua, et terra. Brahma ipse in his operatur, et per haec omnes creaturas procreat et sustentat. Ultra haec igitur non exsistit in medicina consideratio, ut D'hanvantaris autumat. Quae naturae elementa si inaequaliter aut perverse suam vim in creaturas conferunt, eas aut vitiant, aut corrumpunt, aut perdunt; unde aut morbus, aut mors exoritur. Elementa naturae vero proxime agunt in hominis organismo per anni tempora, per alimenta, per coeli statum et regiones. Anni tempora haec sunt: pluvium tempus, autumnus, anterior hiems, ver, aestas et posterior hiems. Haec sex anni tempora fiunt causae corruptorum humorum, congestionum, irritationum et sedationum.

Temporibus pluviis plantae annuae recentes et minus validae sunt; aquae non pellucidae terrâ et limo abundant. Hae ab hominibus humectato corpore, frigido aëre et condensato igne praeditis assumtae noxiae fiunt. Porro tempore pluvio, anteriore hieme et aestate accumulatorum corruptorum humorum; autumno, vere et posteriore hieme irritatorum remotio efficienda est.

Frigus, calor, aër et pluvia plane perversa plantas annuas et aquas corrumpunt. Ex harum assumtione variorum morborum apparentia vel epidemia oriri potest.

Alimenta sunt permultorum morborum radices. Quae cum sint corrupta, mox corrumpuntur corporis humores (aër organicus, bilis et phlegma), corporis elementa (chylus, sanguis, caro, tela cellulosa, ossa, medulla et semen virile), ejus organa sentiendi, percipiendi et agendi, functiones (corporis et animi) et excretiones (urina, faeces, sudor, semen virile et menstruum).

Coeli status et regiones multos climaticos sic dictos producunt morbos. —

Morborum causae remotae sunt trium humorum, aëris scilicet organici, bilis et phlegmatis, corruptiones, quae quomodo in singulis apparent morbis, in his dilucide planeque explicantur. Humoribus autem singulis, duobus tribusve corruptis, statim sensimve corporis elementa (D'hátu), chylus, sanguis, caro, tela cellulosa, ossa, medulla et semen virile morbo corripiuntur. Ex quo sequitur, corruptiones horum corporis elementorum esse proximas morborum causas. Nam haec corporis elementa, si in statum morbosum incidunt, magnam morborum turbam efficiunt.

Chylus nimis auctus cordis madorem et irrigationem adducit; sanguis nimis auctus membra et oculos sanguine suffusa et vasorum impletionem efficit; caro nimis aucta in podice, facie, labiis, genitalibus, brachiis et cruribus incrementum et ponderosam corporis universi staturam producit; tela cellulosa nimis aucta adipalem membrorum constitutionem, abdominis laterumque incrementum, catarrhum, anhelitum etc., malumque odorem generat; os nimis auctum nimiam ossificationem et nimium dentium incrementum; medulla nimis aucta omnium membrorum et oculorum gràvitatem; semen virile nimis auctum seminis calculos nimiamque ejus emissionem.

In omni autem morbo vel pars organica quaedam, vel aliqua functio organica patitur. Morbis partium corporis aut functionum exortis, sensim sensimque excretiones (faeces, urina, sudor, menstruum et lac) morbosae fiunt. Faeces nimis auctae tumorem in abdomine et colicam; urina nimis aucta identidem urinae profluvium, abdominis inferioris dolorem et inflammationem; sudor nimis auctus cutis malum odorem et pruritum; menstrua nimis aucta membrorum frictum, nimium sudoris profluvium, infirmitatem; lac nimis auctum uberum incrementum, identidem lactis profluvium et dolorem efficit.

Praeterea res noxiae permultae aliae exsistunt; in unoquoque morbo autem aliae possunt fieri. Alimenta rursus sive inconvenienter parata, sive corrupta, aquae, loci, aëres, ventorum tractus, animi affectus sive excitantes, sive deprimentes, perversa et improba vitae ratio, laesiones etc. — sunt nocivae morborum conditiones. Vestimenta domiciliaque non recte confecta constructaque et immunda morborum multorum causae fieri possunt.

B. De Nosologia.

Nosologia in Áyurvéda latissime patet; amplectitur enim ea totam Nosographiam sive generalem, sive specialem.

Ex sanitatis definitione morbus quid sit optime intelligitur. In Suśruta autem hanc circumscriptam explicationem de sanitate invenimus: „Aequalibus humoribus, aequali calore, aequalibus corporis elementis, excretionibus et functionibus, claro spiritu, claris sensibus et clara mente praeditus homo sanus appellatur.“ Ex quo simul cognosci potest, quis sit morbo inflictus.

Morbi in Áyurvéda aut naturales, aut supranaturales, sive daemoniaci sunt.

Morbi naturales quadruplices expositi sunt: adventicii, somatici, psychici, a propria natura profecti.

Morbi adventicii ii omnes sunt, qui laesionibus, sive per homines et animalia, sive per res noxias extrinsecus illatas, effecti sunt.

Morbi somatici proprie sic dicti ii omnes sunt, qui, a generatione, partu, naturae elementis, anni temporibus, coeli statu et regionibus, a cibo et potu orti, aëris organici, bilis et phlegmatis sanguinisque statu morboso effecti sunt.

Psychici vero morbi sunt ira, moeror, metus, gaudium nimium, afflictatio, invidia, exsecratio, humilitas, hostilitas, amor, cupiditas et ceteri, qui desiderio, odio dissidioque fiunt.

A propria natura profecti morbi sunt sternutamentum, sitis, decrepitudo, mors, somnolentia etc.

Quod spectat ad morborum originem, ii aut primitivi, aut alium morbum indicantes, aut accessorii sunt relati.

Primitivus morbus vocatur, qui, primitus ortus, neque priorem morbi formam habet, nec consequens est.

Alium morbum indicans morbus est, qui futurum morbum indicat; hic etiam prior morbi forma appellatur.

Accessorius morbus est, qui posteriore tempore ortus, prius ortum morbum accedit. Ille, ab hoc ortus, etiam consequens vocatur. —

Morborum diagnoseos subsidia sex sunt: interrogatio et quinque sensus.

Omnes morbi cum dolore conjuncti sunt; dolor autem triplex est: a propria natura ortus; ab externa natura ortus; et a daemonibus ortus.

Haec est omnium morborum generalis distributio quoad eorum essentiam; quoad praxin autem morbi divisi sunt in externos et internos.

Morbi externi ii sunt, qui externam habent sedem, ut vulnera, ulcera, tumores, fracturae ossium, herniae etc.; internorum morborum sedes est in internis partibus corporis, aut in earum parenchymatibus, aut in earum functionibus, aut in humoribus organicis.

Nullus autem morbus, si fiat vehementior, exsistit sine febre; sicut invicem sine ulla alia morbosa affectione febris oriri nequit.

Singulos morbos describere declinat a meo proposito.

C. De Therapia.

Haec duplex est; aut ad externos, aut ad internos spectat morbos.

a. De Chirurgia, sive de curatione morborum externorum.

Chirurgia operatur aut instrumentis, aut manu, quae est instrumentorum praestantissimum, aut unguentis, emplastris, ligaturis etc.

Inter omnes ad medendi artem pertinentes disciplinas in Áyurvéda maxime exculta apparet Chirurgia, quae quidem ibi ad summum perfectionis gradum perducta esse videtur. Hanc sive artem, sive scientiam experientia fundatam, inter antiquos nusquam alibi altiorem dignitatis gradum adscendisse manifestum est. Admirabiliter enim excercitati fuerunt antiquissimi Hindi in gravissimis periculosissimisque operationibus chirurgicis, quippe

quia lithotomiam, gastrotomiam, gastroraphiam, herniotomiam, gastrohysterotomiam, rhinoplasticam operationem, ani fistularum dissectionem etc. conficiebant sine subtiliori, quae nostratibus praesto est, anatomiae scientia. Maxima vero apud illos varietas instrumentorum chirurgicorum nos in admirationem traducere debet, cum ex his simul apparet, quotuplex fuerit eorum in Chirurgia usus. Instrumenta chirurgica autem ab Hindis priscis abhibita fuerunt scalpelli, acus, forcipes, serrae, tubuli, specula, forfices, fistulae, specilla etc., quorum multiplex forma singulis operationibus conveniebat.

Praeter haec instrumenta in usu jam fuerunt cauteria actualia et potentialia, moxa (combustibile erioxylon), cucurbitulae, hirudines, venaesectiones etc., quae ceu remedia etiam internis morbis adhibebantur.

Omnis autem instrumentorum operatio et usus in dissectione, indagatione, vinctura, exploratione, versatione, labefactatione, circumversione, perforatione, exstirpatione, viarum purificatione, evulsione, extractione, inclinatione, fractione, commotione, suctu, laceratione, rectitudinis effectione, ablutione, inflatione et tersu versabatur. —

Quanquam vero chirurgicas operationes latius exponere hujus opusculi lex vetat, attamen, si unam breviter summatimque nunc describo, consilium meum non mutari videtur. Quanta enim sit veterum Hindorum operandi peritia atque audacia, sola Lithotomia testetur.

„Aegrotum, calculo vexatum, pugno medicus premat inde ab umbilico deorsum, donec calculus deorsum delapsus est. Deinde oleo inunctos, unguibus purgatos digitos, scilicet sinistrum indicem et medium digitum, ano inserat, secundum suturam intret, studio et vi intervallum ani penisque adducat, indolorem, incontentam et non inaequalem vesicam aggrediatur valdeque sursum premat duobus digitis, ut nodi instar editus fiat calculus. Hoc loco incidat, et calculum extrahat. Ne findatur, neve conteratur calculus medicus operam det. Pulvis enim remanens quamvis exiguus incrementum denuo capit. Idcirco integrum calculum forcipe medicus excipiat.“

Haec epigastrica cystotomia maribus adhibebatur; feminis autem urethrovesicalis calculi sectio. —

Ars obstetricia, quae veteribus Hindis pars Chirurgiae est, in hoc Áyurvéda maxime excellit. Agitur enim ibi diligentissime de gravidarum et parturientium symptomatibus et curis.

Octo partus praeternaturales enumerantur, hoc modo: „Fructus vel cum duobus femoribus orificium uteri aggreditur; vel unum femur inflectens cum altero; vel femur et truncum inflectens cum clunis regione tortuose advenit; vel cum pectore, aut cum latere, aut cum dorso portam uteri tegens consistit; vel in medium latus caput convertens cum uno brachio; vel caput inflectens cum duobus brachiis; vel in medio inflexus cum manibus, pedibus et capite; vel cum uno femore orificium uteri aggreditur, cum altero anum.“ —

Operationes autem unicuique partui praeternaturali correspondentes accurate indicatae sunt.

Jam vero unum obstetriciae operationis exemplum, perforationem scilicet excerebrationemque, profero, quo priscorum Hindorum dexteritas habilitasque in arte obstetricia cernatur.

„Ibi enim in vaginae, hepatis, lienis, intestinorum cavaminis et uteri medietate opus faciendum est contactu. Diruptio, abruptio, loci inversio, avulsio, fissio, scissio, compressio, porrectio, et laceratio unâ manu embryonem vel parturientem laedente efficiuntur. Idcirco protomedicum consulendo et summam operam dando rem peragat. — Si embryo educi non potest, medicus cultrum hoc modo adhibeat: animo praeditum embryonem ne ullo modo secet cultro; nam si embryo secetur, genitricem simul et embryonem interficere potest medicus. Ibi uxorem consolatus, cultro falcato aut scalpello digitis prehenso caput embryonis dissecet, capitis ossa adducat, hamo embryonem capiat in pectore axillave, educat in fisso capite, bulbo oculi aut gena; si humerus propinquus est, in humeri regione brachium abscindat, follis instar expansum aut aëre impletum abdomen dissecet, ejiciat intestina, embryonem laxum factum adducat, aut lumbalia ossa embryonis, lumbis implicati. Quodvis membrum autem hujus embryonis amplectatur medicus et omnino extrahat abscissum, conservetque uxorem intente.“ —

b. De curatione internorum morborum.

Curationis internorum morborum descriptio maximum Áyurvédae spatium implet, quia fusius de his, quam de externis morbis, ibi disseritur.

In curandis internis hominum morbis ante omnia respiciendus est morbus ipse, anni tempus, ignis organicus, aetas, corpus, robur, mens, proprietas, natura, remedium et terrae regiones.

Morborum genera supra exposita sunt; qui rursus aut sanabiles, aut dubii, aut insanabiles apparent.

Anni tempora et ignis organicus in morborum causis jam relata sunt. Etiam in morbis curandis eorum maxima ratio est habenda.

Aetas in curatione diligenter respicienda est. Aetas autem triplex est, puerilis, media et senilis.

In puero crescit phlegma; in homine mediae aetatis bilis; in sene maxime increscit aër. „Hoc respiciat medicus et tum curet!"

Corpus hominis aut corpulentum, aut macrum, aut mediocre est, quod maximum in curationibus influxum excercet.

Aliter robustus, aliter imbecillis curandus est, id quod per se intelligitur.

Mente praeditus perfert omnia, se per semetipsum refraenans; stultus autem vix sanari potest, puia medici praecepta non diligenter curat.

Proprietas corporis, id est, idiosyncrasia, inusitatum alimentorum et medicaminum sumtorum effectum in corpore procreat.

Hominum naturam, id' est, dispositionem et temperationem diligentissime in omni therapia esse observandam clare demonstratur.

Terrae regiones et coeli statum multum in curationibus valere, pluribus locis in Áyurvéda fusius explicatur. —

Singulorum morborum curationes hic enumerare longum est et non pertinet ad meum consilium; attamen, ut quodammodo medendi ratio apud Suśrutam cognoscatur, unum duntaxat exemplum profero ita, ut verbum verbo reddam:

„De cordis morbo curando."

„Impetu, percussione, calidis asperisque cibis ultra modum adhibitis, retentis, nimis comesis, indigestis succulentisque alimentis cum corruperint chylum, humores vitiosi, cor aggressi, efficiunt in corde vexationem, quam cordis morbum vocant. Hic morbus quadruplex oritur a corruptis humoribus; quintus autem a vermibus.

Separatim signum (morbi) exponam, curationemque proxime post.

Intenditur in morbo ab aëre orto cor, pariterque vexatur, agitatur, laceratur, dirumpitur et commovetur. Sitis, calor, aestus, inflammatio, cordis defatigatio oritur in bilioso morbo.

Fumi via, animi deliquium, sudor, siccitas oris, gravitas, phlegmatis profluvium, cibi fastidium, stupor, ignis lenitas, dulcitas oris oritur, si phlegmate vexatum est cor.

Tormen, exsputio, vexatio, dolor, singultus, caligo, cibi fastidium, livor oculorum et tabes oriri potest in hoc morbo a vermibus orto.

Vertigo, defatigatio, lassitudo et tabes cognoscenda sunt phaenomena aegrotorum in morbo hoc a vermibus orto, quae etiam a vermibus simul et phlegmate laborantium phaenomena aestimata sunt.

Corde aëribus affecto, vomere faciat inunctum aegrotum medicus decoctione decem radicum (Ruelliae longifoliae, Solani melongenae, Hemionitae cordifoliae, Convolvuli paniculati, Micheliae champacae, — Aegles marmeli, Premnae spinosae, Bignoniae indicae, Bignoniae suaveolentis et Gmelinae arboreae) cum oleo saleque fossili commixtâ.

Piperis longi, Elettariae cardamomi, Acori calami, Asae foetidae et Hordei hexastichi cinerem, sal fossile, natron, zingiber aridum et Carum carvi, contritum cum tribus myrobalanis, aquâ oryzae fermentatae, Dolicho bifloro, lacte coagulato, vino, spiritu destillato etc. medicus bibere det.

Aegrotanti, purificato per oleum aut aliam substantiam, porrigat veteris oryzae cibum ex juribus carnis cum butyro clarificato commixtis. Oleum Sesami orientalis cum substantiis aërem delentibus paratum det ex praescripto in clystere. Gmelinae arboreae, Glycyrrhizae glabrae, mellis, Calami fasciculati et sachari candidi aquis vomitum faciat.

Bile affecto corde, adhibeat butyrum clarificatum cum dulcibus decoctum infusionesque jam demonstratas, bilem febremque depellentes.

Homini saturato juribus carnis praecipuis cum butyro commixtis medi-

cus oleum Sesami orientalis cum Glycyrrhiza glabra paratum et cum melle commixtum pro clystere applicet.

Corde phlegmatis indole affecto, aegrotanti, qui antea infusionibus Acori calami et Meliae azidaractae vomuit, bibere det pulverem medicus jam indicatum in hoc morbo ab aëribus orto; eique Echiten antidysentericam etc., Cyperum rotundum etc., aut tres myrobalanos, cibum praebeat. Aut bibat etiam homo butyrum liquidum cum Convolvuli turpethi albi et Convolvuli turpethi nigri sedimento oleoso commixtum, purgatorium medicamentum. Ex Pavoniae odoratae oleis clysterem applicet medicus, clysterum peritus.

Ex cordis morbo, a vermibus orto, laborantem, inunctum, cibet oryzâ in carnibus cocta. Lacte coagulato hominem, carne saturatum, postea per triduum expurget. Ex suaveolentibus, salitis, cum Cumino saccharoque commixtis et Embelia ribe impletis medicamentis oryzam fermentatam bibere det proxime post. In corde siti hominum vermes etiam deorsum cadunt. Deinceps hordeaceum cibum cum Embelia ribe commixtum ei praebeat."

De curandi subsidiis, sive de materiis medicis latiori sensu.

In Áyurvéda paene immensus est materiarum medicarum numerus. Idcirco mihi quidem eas brevi ordinatoque in conspectu generali ponere non alienum a meo proposito esse videtur.

Quod attinet ad substantiam, remedia sunt aut vegetabilia, quae sunt septingenta et sexaginta numero. Horum efficacissima in triginta septem classes artificiose sunt digesta; et uniuscujusque classis vis ad curandos morbos explicata est.

Ex regno vegetabili adhibentur radices, cordices, ligna, folia, flores, fructus, germina etc.

Parcius antiquissimi Hindi utebantur remediis mineralibus et metallicis, quorum numerus in Áyurvéda exiguus indicatus est. Ob vim vero et efficaciam praecipue stannum, plumbum, cuprum, argentum, lapis magnes, aurum et ferrum memorantur, et classis eximia vocantur. Kali causticum morbis externis internisque frequenter adhibetur.

Ex regno animali lac, adeps, caro, butyrum, ova, urina etc. referuntur.

Formae respectu remedia in Suśruta sunt: species, infusa, decocta, extracta, olea, electuaria, boli, pilulae, elixiria, tincturae, spirituosa, unguenta, emplastra, linimenta etc.

Quod applicandi locum spectat, remedia sensu latiori sunt vel interna, vel externa. Externa sunt ferrum candens, moxa, cali causticum, instrumenta chirurgica, hirudines, cucurbitulae, suffimenta, clysteres, adspersiones, turundae, frictiones, injectiones, gargarismata, fomenta, cataplasmata. Interna autem sunt infusa, decocta, extracta, pilulae, boli etc.

Quod spectat ad medicaminum effectum sive efficaciam, ea sunt purgantia, emetica, sudorifera, diuretica, antiphlogistica, excitantia, sedativa, roborantia, aphrodisiaca, nervina, tonica, emollientia, exsiccantia, humefactantia, maturantia etc.

Quoad gustum sive medicamentorum saporem, ea sunt vel dulcia, vel acida, vel amara, vel adstringentia, vel ex his composita.

Magica sive Mystica sic dicta remedia silentio praeterire non possum, praesertim cum magna Áyurvédae pars ex illis constat.

Materiae autem medicae vel singulae sive simplices, vel compositae sive commixtae ad sanandum adhibentur. Cum vero componuntur, aut miscentur, pharmaceuticas formulas sistunt, quae saepius permultas substantias complectuntur, e. g.: „Ex Phrynio dichotomo, Melia azidaracta, Dolicho bifloro, Asclepiade gigantea, Trichosantho dioeca, Menispermo cordifolio, Euphorbia tirucalli, Echite frutescente, Solano Jaquini, Cysampelo hexandra, Sanseviera zeylanica, Cassia fistula et Wrigthea antidysenterica decoctio conficienda et haec cum Pavonia odorata, liquore spirituoso, Sinapi dichotoma, sale fossili, Euphorbia tirucalli, Costo arabico, Elettaria cardamomo, Pipere longo, Aegle marmelo, arido Zingiberi, Melia champaca, oleo Sesami orientalis, melle, lixivio, urina et aqua commiscenda est; tum roborans hic clyster adhibendus est etc.“

Hoc loco non transeundi sunt sacri hymni (mantra), sanctae caeremoniae, incantationes etc.

Brevi in conspectu hic pono praestantissimos morbos, in Suśrutae Âyurvêda tractatos.

a. Morbi externi:

Copiosius agitur Suśrutas de vulneribus, ulceribus, abscessibus, phlegmonis externis, fistulis, praecipue in ano, tumoribus in universum, fungis, sarcomatibus, intumescentiis, praecipue scroti et testiculorum, nodis haemorrhoidalibus, herniis, hydropsiis, sagittarum perforationibus, fracturis ossium, de lithiasi, lepra, elephantiasi, syphilide, herpete etc.

b. Morbi interni:

Agitur inprimis de inflammationibus, rheumatismis, haemorrhagiis, de arthritide, de haemorrhoidibus, de urinalibus morbis, de diabete mellito, de mamillaribus morbis, de oris, oculorum, aurium, nasi et capitis morbis, de catarrhis, de febribus, de dysenteria, de phthisibus, de glandularum internarum morbis, de ictero, de diarrhoeis, de singultu, de tussi, de raucitate vocis, de helminthiasi, de ileo, de ischuria et stranguria, de epilepsia, de delirio, de delirio potatorum, de exanthematibus etc.

Porro fusius agitur de daemoniacis morbis eorumque curationibus. —

D. De disciplinis auxiliaribus.

Disciplinae, quae artem medicam auxiliantur in Áyurvéda hae sunt: Philosophia naturae, Anatomia, Physiologia, Historia naturalis et Diaetetica, quae, per totum opus dispersae, nobis occurrunt.

a. De Philosophia naturae.

Nostris philosophia universi est ea, quae omnia e notione vel idea naturae eruere conatur; aliter vero haec doctrina ab antiquissimis Hindis definitur, quibus illa nihil aliud est, nisi emanatio evolutiove omnium rerum sive entium a summo Deo Brahma.

A Brahma, infinito, invisibili immensoque Domino (Iśvara), in quo sunt mixtae et quasi concretae omnes spirituales substantiae et materiales, oritur primitus Magnus naturae Princeps (Mahán.) Ab hoc oritur Ahankára (sui ipsius factor), qui est triplex: transformans, illuminans et quinque elementorum principia procreans. Itaque Brahma, Mahán, Ahankára et quinque elementorum principia sunt octo primitivae universi evolutiones. Una est materialis natura, inscia. tribus qualitatibus (guna) praedita; sed spiritus est conscius nullisque physicis qualitatibus praeditus, universum penetrans vivificansque.

A quinque naturae elementis tota rerum turba generatur creatarum. Ex terrae enim, aquae, luminis, aëris et aetheris coitione evolutio omnium substantiarum manifesta est in Áyurvéda. Brahma per haec quinque naturae elementa totum mundum penetrat et sustentat. Sin vero in substantiis materiisque unum aut alterum elementum praevalet, tum haec substantia sive materia esse terrena, haec aquosa, haec luminosa (ignea), haec aërea, haec aetherea dicitur, ex quo simul intelligi colligique potest, his elementis correspondere creaturarum genera.

Elementa naturae etiam quinque sensus hominum attingunt ita, ut aether auditui, aër tactui, lumen visui, aqua gustatui, terra olfactui correspondeat. Sapores quoque, vires et qualitates substantiarum non minus, quam temperamenta in hominum corporibus ab illis pendent. Sic etiam morbi ex elementis naturae, pervense aut inaequaliter corpora hominum afficientibus, saepissime oriuntur; eâque de re haec elementa tanquam causae morborum remotissimae sunt putandae, ultra quas nullae remotiores inveniuntur. Idcirco etiam D'hânvantaris suis discipulis praescripsit, ne medicinae investigationem ultra quinque naturae elementa extenderent.

Porro ex naturae elementis quadruplex animantium turba generatur: a calore orta, ovipara, a germinibus orta et vivipara.

Natura inde a mundo condito aedificatoque omni ex parte fuit perfecta atque absoluta, quam naturae indolem satvam vocant. Sed decursu temporum sensim sensimque creaturae omnes in pejorem conditionem, quam appellant rajas, mutantur, usque ad universam entium corruptionem — tamas, — quae mundi exitium — pralaya — antecedit. —

b. De Anatomia.

Anatomiam non pariter cum ceteris ad medicinam spectantibus doctrinis a veteribus Hindis esse excultam primo jam intuitu plane apparet in Áyurvéda. Nam verecundia mortuorum, quam habebant, totam cadaveris sectionem non patiebatur Quam vero exiguam religio illis permittebat licentiam secandi corporis ex hoc uno exemplo satis cerni potest:

„Medicus cadaver integro corpore instructum, veneno non laesum, non vexatum longis morbis, non centies madefactum pluviis, ab intestinorum faecibus liberatum, in rivo se movente adligatum, in cavea collocatum, Sacchari munjae cortice, Poa cynosuroide, Cannabi sativa aliisve rebus non circumdatum, in loco lucido maceret, omninoque maceratum extrahat. Tum cada-

ver post septem noctes (et dies) cortice Andropogonis muricati, Andropogonis shoenanthi et Bambusae arundinaceae, Artocarpo lacucha aliisve lente fricandum est. Cutem et cetera omnia externarum internarumque partium et organorum genera dicta oculo conspicere potest."

Corpus humanum ex membris sex constat, quae sunt quatuor extremitates, medium (truncus) et caput.

Porro percipiendi organa haec sunt: caput, venter, dorsum, umbilicus, frons, abdomen, mentum et collum sunt singula organa; aures, oculi, nares, supercilia, tempora, humeri, mammae, testiculi, latera, nates, genua, brachia, femora etc. sunt bina organa; viginti digiti; et sensuum organa.

Haec est generalis totius corporis divisio, quae quam sit manca et imperfacta, quis non videt? —

Corporis partium enumeratio specialis.

Membranae, segmenta, corporis elementa, humores, secretiones, hepar, splen, pulmo, ren, cor, sedes, intestina, praecordia, sensuum organa, magna vasa, retia, capitula, ligamenta, suturae, commissurae ossium, membranae capsulares, ossa, articuli, tendines, musculi, membra vitalia sic dicta, vasa minora, nervi et organa conjunctiones efficientia.

Ubique perbreves et acutulas partium enumerationes ac descriptiones invenimus; nullibi vero perfectam expletamque omnibus suis numeris et partibus anatomiam hic offendimus. —

Septem membranae ibi sunt relatae; septem segmenta; septem corporis elementa; septem sedes (organorum); septingenta vasa; quingenti musculi; nongentae tendines; trecenta ossa; ducenti et decem articuli; centum et septem membra vitalia; viginti quatuor nervi; tres humores organici; tres excretiones; novem organa sensuum.

Ex his partibus edisseruntur fusius membranae, sensuum organa, segmenta, corporis elementa, excretiones, vasa, nervi, humores organici, hepar, splen, pulmo, ren, cor, intestina et praecordia; cetera autem organa et partes duntaxat enumerantur.

Vasa non solum sanguinem, sed etiam aërem, bilem et phlegma universo in corpore circumferunt. Fabulose vero multa de vasorum origine, distributione et itinere relata ibi legimus, ex quo antiquissima Suśrutae aetas probabilis utique fieri potest.

Aptus ad id, quod modo retuli, est hic unus Áyurvédae locus: „Septingenta vasa sunt, quibus hoc corpus, sicut hortus aquae ductibus et sicut campus canalibus, irrigatur et adjuvatur inflexione, processu etc. Ut in arboribus folia et acus se praetendunt, sic vasa procedunt sursum, deorsum et oblique. Quot vero vasa in animantium corpore exoriuntur, in umbilico omnia connexa se undique praetendunt. In umbilico collatae sunt viventium vitalitates; vasis tectus est umbilicus, sicut disci umbilicus Valisneriis octandris." —

At nihil tam monstrose cogitari potest, quam id, quod Suśrutas de nervorum origine, distributione, itinere et natura refert: „Horum vero ex umbilico ortorum nervorum decem sunt adscendentes, decem descendentes et quatuor oblique procedentes.

Adscendentes nervi, sonum, contactum, formam, gustatum, odorem, inspirationem, exspirationem, oscitationem, emunctionem, risum, narrationem, lacrymationem et ceteras hujus generis actiones adducentes, corpus sustentant vivificantque. Nervi vero, cor aggressi, triplicati fiunt, et triginta oriuntur. Horum vero bini aërem, bilem, phlegma, chylum et sanguinem sustinent et decem numero sunt. Sonum, formam, gustum et odorem homo octo nervis percipit; duobus nervis loquitur; duobus vocem efficit; duobus dormit; duobus expergiscitur; duo in lacrymarum ductu sunt; duo, in mammis congressi, lac maternum ferunt, iisdemque semen virile mammis adducitur." Sed satis de hoc!

c. *Nunc vero de Physiologia.*

Ex seminis virilis et menstrui mutua penetratione embryo oritur. Semen virile est placidum, menstruum vero igneum. Ex seminis virilis majori parte mas; ex menstrui majori parte femina; ex aequali utrorum parte androgynus generatur.

Primo mense embryo germen sistit; secundo is globuli vel ovi habet formam; tertio manuum, pedum et capitis partes fieri incipiunt; quarto omnium membrorum et percipiendi organorum partes fiunt evidentiores, et mentis elementum apparet; quinto distinctior fit mens; sexto et septimo omnium membrorum et percipiendi organorum partes perfectius in utero formantur; octavo foetus fit instabilis et vitalitas in illo potest durare; nono, decimo et undecimo aut duodecimo mense foetus nascitur; sin vero aliter, deformis fit.

Qui vero ad Śaunakae auctoritatem se conferunt, embryonis caput prius exoriri contendunt, propter sensuum originem a capite. Krĭtaviryâ autem judice, cor prius exoritur, propter animi mentisque in corde sedem. Parasaryas proprius ad veritatem accedere autumat, si umbilicum primam embryonis partem ostendat, propterea, quod totum hominis corpus ex umbilico excrescat. Márkaṇḋéyas propter motus originem a pedibus et manibus, has extremitates prius enasci credit. Sub'hútis et Gautamas truncum oriri primitus defendunt, quoniam omnia corporis membra in illo sint illigata. D'hanvantaris autem omnes has sententias non probat. Omnia enim membra et percipiendi organa simul exoriri, haec vero ob embryonis subtilitatem non posse animadverti, dicit. —

Quod spectat ad embryonis substantiam sive materiam, illa primitus nihil aliud est, nisi rudis indigestaque massula, in qua vero semina omnium futuri hominis partium, sive corporalium, sive spiritualium, continentur. In hac massa adhuc indivisa primum oritur quoddam sanguinis punctum, quod se extendit in vasa sanguinem ferentia, quae sursum, deorsum et oblique procedunt; quibus universum corpus sustentatur.

Ex sanguine procreatur caro; ex carne tela cellulosa cum adipe; ex tela cellulosa ossa; ex ossibus medulla; et ex medulla semen virile.

III.

Post partum sanguis producitur ex chylo, qui est succus ex alimentis inde a stomacho usque ad intestinum rectum resorptus. Chylus primitus est aquosus; deinde vero hepar et lien assecutus ruborem adipiscitur, et sanguis fit.

Omnes corporis humani partes, functiones et humores vitalitate vivificantur et sustentantur, quae vero vis non probe definiri, sed ex suo effectu sane concludi potest.

Sanguis quinque naturae elementa continet et omnium corporis elementorum radix esse dicitur, cum caro, tela cellulosa, ossa, medulla, semen virile et menstruum, quae sunt corporis elementa, ex illo proveniunt. Sanguis enim, ex chylo natus, carnis est nutrimentum; caro corporis et telae cellulosae nutrimentum efficit; tela cellulosa inunctionem, sudorem, firmitatem et nutrimentum ossium; ossa corporis sustentationem et medullae nutrimentum; medulla voluptatem, inunctionem, vim, seminis virilis nutrimentum et ossium impletionem; semen virile firmitatem, motionem, voluptatem, corporis robur, gaudium et generationem efficit.

Quae vero excretiones procedunt ex sanguine hae sunt: sudor, urina, lacryma, lac, menstruum, saliva.

Sanguis incorruptus, non decolor et in naturali statu versatus coccinellae similis est; aëre corruptus sanguis autem spumosus, nigricans, caeruleus, tenuis, velociter iens aut immobilis est; bile corruptus fuscus, flavidus, subviridis, crudae carnis odore ingrato praeditus est; phlegmate corruptus unguinosus, frigidus, durus, ductilis etc. est.

Aër quasi vapor quidam in corpore habendus est, et organicus appellatur. Aër autem organicus in hominis corpore quinque habet sedes; collocatus enim est aut in pulmonibus, ubi spiritu ductus alit et sustentat animantes, aut in capite, aut in stomacho, aut in abdomine inferiori, aut in corpore universo. Itaque appellatur aut respirabilis, aut cephalicus, aut digestivus, aut abdominalis, aut diffusus.

Quod spectat ad digestionem, canalis abdominalis, qui incipit ab oesophago et desinit in anum, quasdam in regiones est divisus, quae sedes appellantur.

Cruditatis sedes in superiori abdominis regione est, ubi alimenta nondum sunt digesta; coctionis autem sedes in inferiori abdomine sita

est, ubi alimenta omnino sunt digesta. Inter cruditatis et coctionis sedem bilis collocata, invisibili actione quadrupliciter alimenta concoquit, et separat chylum, faeces et urinam. Cruditatis sedes supra bilis sedem est; ibi alimentum phlegmate humectatur et chymus generatur. Phlegma ibi situm universas corporis regiones per aquae operationem penetrat et inungit. —

Nervi omnes ab umbilico originem trahentes, quinque naturae elementis subjecti et ab his effecti, quinque sensus sustentant, et calore vitali omnes corporis partes, functiones et humores incitant.

Canales multi sunt in humano corpore, qui respirationem, cibum, aquam, chylum, sanguinem, carnem, telam cellulosam, urinam, faeces, semen virile et menstrua, nervorum et vitalitatis ope, promovent. —

d. De Historia naturali.

Haec disciplina eximie fuit exculta jam apud vetustissimos Hindos, quod colligi potest ex ipso Áyurvéda; sed regnum vegetabile magis, quam regnum animale et fossilium regnum, iis fuit notum. Ex regno vegetabili solum circiter septingentae et sexaginta substantiae medicae in Suśruta sunt indicatae.

Venena metallica et vegetabilia pauca; sed animalia tam multa memorat noster, ut vix numerari possint.

Integer liber (Kalpast'hána) de venenis et antidotis fusius agit. —

Systema historiae naturalis autem proprie sic dictum nullibi in Suśruta invenimus, cum res omnes ad hanc disciplinam pertinentes permixtae, et nondum in ordinem reductae sunt.

e. De Diaetetica.

Primum indicantur cibi omnino saluberrimi, inter quos numerantur: Oryza sativa, Allium cepa, mel, caro multorum animalium, sal, butyrum etc. In universum alimenta sunt sive salubria, sive insalubria, aut secundum

eorum generis naturam, aut secundum compositionem, aut secundum praeparationem, quae omnia hac ratione Suśrutas dijudicat atque explanat. Secundum hanc legem alimenta in plures classes sunt digesta. Prima classis est de oryzae generibus; secunda de frumentis; tertia de carnis generibus; quarta de arborum etc. fructibus; quinta de oleribus; sexta de floribus; septima de radicibus, bulbis etc.; octava de salibus; nona et decima de cibis facticiis; undecima de potionibus, inter quas aqua, lac et spirituosa uberius et fusius sunt enumerata et descripta. —

Aqua atmosphaerica, fluvialis, stagnatilis, cisternina, diffusa, alkalinosa, putealis, scaturiens, fontana, agrestis, marina, destillata, frigida etc. est memorata.

Lac vaccinum, camelinum, ovillum, bubalinum, equinum, maternum et elephantinum maxime laudatur, praesertim cum variarum plantarum succis sit commixtum.

Inter spirituosa numeratur praecipue vinum, spiritus destillatus et spirituosus liquor. —

Vitae ratio latissime patet in Áyurvéda, et praeter alimenta etiam vestimenta domiciliaque amplectitur, quibus de rebus hic fusius disserere longum est. —

Nunc autem revera sentio, quam spatiosum ingressus essem campum, si omnia momenta de Suśrutae aetate ac systemate latius tractare voluissem. Sed totum hoc in concinnum ordinem redegisse, ita, ut, quae ad auctoris aetatem systemaque pertineant, melius intelligantur, ad finem meum satis esse videtur.

Hac ratione enim lectoribus, argumenta componere volentibus, longae inquisitionis labor certe abest.

Ex veteribus autem, qui vel graece, vel latine, vel arabice medicinam tractaverunt et ad nostra tempora pervenerunt, sane non video, quisnam Suśrutae, medico antiquissimo, praeferri poterit, cum eorum nemo, ut mihi quidem videtur, omnes hujus sive artis sive scientiae partes accuratius meliorique cum artificio doceat. Propterea etiam Suśrutas divino celebrabatur honore, et in Deorum numerum transferebatur. —